

Ett öga rött

Halim är en drömmare, en tankesultan och revolutionsblatte - född i Sverige av marockanska föräldrar. När hans mamma plötsligt dör vill pappan glömma det förflutna, flytta från förorten och bara prata svenska. Men Halim vill inte bli svensk utan inleder istället kampen för att rädda sin pappa från Integrationsplanen och svennefieringen. *Ett öga rött* är baserad på Jonas Hassen Khemiris roman och vrider och vänder på problematiken kring etnicitet, rötter och språkets betydelse för att skapa sig en identitet.

Rekommenderad från åk 8

EN FILMHANDLEDNING AV
CLAS ÖSTERHOLM

Handling

Tonårskillen Halim bor med sina föräldrar i en förort till Stockholm. Halims mamma och pappa kommer från Marocko men Halim som är född i Sverige värnar sina arabiska rötter. I filmens inledande scen ser vi hur Halim skriver i en dagbok - som det ska visa sig att han fått av sin mamma. På ljudspåret hör vi hur han riktar dagboksanteckningarna till sin mamma och han ställer sig frågan:

Vad är egentligen hemma? Sedan förflyttas vi raskt till en färgsprakande scen med dansande människor från hela världen, där Halim och hans föräldrar presenteras.

Men glädjen vänds snart till sorg då det visar sig att Halims mamma drabbats av en obotlig muskelsjukdom och snart avlider. Efter mammans död bestämmer pappan att de ska flytta från förorten in till stan. Halim förstår inte varför men pappan förklarar att stanna i förorten är som att leva i det förflutna. Pappan förklarar: "Nu lämnar vi allt dåligt bakom oss. Fr o m nu pratar vi bara svenska med varandra."

Väl installerade i lägenheten i stan börjar pappan, till Halims förskräckelse, bejaka allt som han förknippar med Sverige; Kalles kaviar, ABBA och "Öppna landskap" av Ulf Lundell, etc. Pappans "svennefiering" gör att Halim däremot söker sina rötter och han finner trygghet i skolans arabiskalektioner som samtidigt frammanar minnen av mamman som alltid stödde honom i hans önskan att lära sig föräldrarnas språk.

Halim tror att pappans "förvandling" är det samma som att han glömt mamman och Halim påminns ständigt om mammans sista önskan att sonen måste ta hand om sin pappa när hon dött. Situationen förvärras än mer när pappan en dag bjuder hem en svensk kvinna; Kerstin på pyttipanna. Halim möter henne med total kyla och flyr

lägenheten för att besöka förorten. Där träffar han Dalanda, en äldre arabisk kvinna som har sin tillflyktsort på taket till ett hyreshus. Mötet med Dalanda blir för Halim närmast som en uppenbarelse och hon förstår precis hans problem. Dalanda förklarar att det är svenskarnas fel och att det kallas för Integrationsplan.

I skolan får Halim till sin förtvivlan reda på att arabiska- lektionerna ska läggas ner - precis som Dalanda tidigare hade förutspått. När Halim söker tröst hos pappan förstår denne inte alls hans ilska utan svarar; "I Sverige pratar man svenska". För Halim är detta det slutgiltiga beviset på att Integrationsplanen är ett faktum. Halim utser sig själv till den nye blattesorten, "Revolutionsblatten", "Tankesultanen" som ska rädda världen.

I skolan inleds ett projekt med skoldemokrati och Halim placeras i Matrådet. Det utbryter kaos under första mötet och den enda som säger ifrån är Yasmine, och Halim blir blixtförälskad i den sturska tjejen. Det visar sig att Yasmine bor i samma kvarter som Halim och att hennes pappa är en arbetslös skådespelare.

Pappans födelsedag närmar sig och Halim köper en parabolantenn som present. Med parabolen kan man få in tv från alla arabiska länder och Halims tanke är att pappan på så sätt ska hitta tillbaka till sina arabiska rötter.

Som stöd i kampen ger Dalanda Halim en röd hatt i sammet som hon säger är hennes fars samt en ornamenterad antik revolver. Halim vill först inte ta emot vapnet men Dalanda insisterar och säger att Halim är den ende som kan rädda pappan.

På pappans födelsedagsfest överlämnar Halim sin present men pappan blir inte alls så glad som Halim trott utan snarare besvårad. Istället för att genast sätta upp parabolen åker pappan och Kerstin till Skansen för att titta på allsången.

Dagen därpå berättar Yasmine för Halim om hennes pappas svåra situation, hans svårigheter att hitta skådespelarjobb i Sverige. Halim förklarar att det är Integrationsplanens fel och att han kanske kan hjälpa dem. Lösningen uppenbarar sig när Halim genom nyheterna på tv får reda på att Dramaten ska sätta upp *I väntan på Godot* och behöver en skådespelare för rollen som Estragon. Halim och Yasmine tar med hennes pappa till en audition. Pappan har spelat rollen tidigare och briljerar på scenen - men den som tillslut får rollen är istället Mikael Persbrandt. Halim blir arg och besviken och skyller även detta på Integrationsplanen.

I skolan tar några killar Halims dagbok och gör honom till allmänt åtlöje för vad han skrivit. Halim blir vansinnig, börjar slåss och tar sedan sin tillflykt till toaletterna där gänget senare söker upp Halim och misshandlar honom. Halim försöker sedan, skakad efter händelserna i skolan, provocera sin pappa med några arabiska ordspråk om fegethet och förlorade rötter, men pappan blir arg och kallar det för skitsnack.

På kvällen går Halim på fest för att träffa Yasmine, men hon visar mer intresse för en annan kille. Halim blir svart-sjuk, slår ner killen och blir utslängd från festen. Frustrerad åker han hem till Dalanda som visar sig ska flytta till Göteborg och en av hennes döttrar förklarar att Halim inte ska lyssna på Dalandas prat, för hon är senil. Den alltmer förvirrade Halim går hem och tar sig ett bad samti-

digt som pappan upptäcker hans anteckningsbok och blir vansinnig över vad Halim skriver i den. Det resulterar i en uppgörelse mellan dem båda om förlorade rötter och kampen, Jihad, mot det onda. Det slutar med att Halim tar med sig pistolen och hatten och ger sig iväg. Plötsligt hamnar han som ett regn av pamfletter, dels reklam för Dramatens uppsättning av *I väntan på Godot* med en bild på Mikael Persbrandt samt flygblad om att stoppa invandringen. Halim kopplar samman de båda budskapen och beger sig till Dramaten för att hämnas på Mikael Persbrandt. Samtidigt beger sig pappan ut på cykel för att leta reda på sin son. Med hatten på huvudet och pistolen innanför jackan följer Halim efter Persbrandt och efter en stund möts deras blickar, Halim tar fram pistolen och skjuter - men skottet har bara avlossats i Halims fantasi. I verkligheten står han tvekande framför en undrande Persbrandt för att därefter rusa iväg till mammans grav där Halim lägger sig på graven och gråter. Samtidigt börjar det snöa och vi ser drömbilder av hur mamman dör i sin sjuksäng. Efter en stund hittar pappan Halim och han bär honom hem.

Dagen därpå ligger Halim nedbäddad i sängen och han och pappan pratar om hur de saknar mamman. Senare ser vi hur han återigen skriver i sin dagbok - att han nu äntligen förstår vad "hem" betyder, att det inte är en plats utan finns inuti oss.

Historien avslutas med att Halim och hans pappa äter middag tillsammans med Kerstin och hennes dotter på en marockansk restaurang. Innan eftertexterna börjar rulla säger Halim i en voice over att vi i publiken ska veta att han minsann kan prata korrekt svenska om han bara vill - men att han aldrig kommer att göra det.

Att hitta hem - "Jag ska aldrig bli nån jävla svedi"

"Hej mamma, jag sitter och chillar lite och tänker lite djupa saker. Text att det finns tjockt mycket ordspråk om hem och så i Sverige. 'Hem ljuva hem', 'Borta bra men hemma tjockbra', 'Mitt hem är värsta borgen'. Du pratade alltid om hem. Du sa att om jag skulle tappa bort mej, jag skulle alltid hitta hem igen. Men det har satt sig som undringar i mitt huvud, för egentligen: Vad är hem?"

Med dessa ord som Halim skriver till sin mamma inleds filmen *Ett öga rött*, vilket också etablerar historiens grundtema - att hitta hem, att finna sin identitet. Innan mammans död fick Halim sin energi genom de båda kraftfält som hans föräldrar skapade kring honom. Den stor-slagne och burduse pappan som värnar om sonens integrering i det svenska samhället och betydelsen av att lära sig korrekt svenska. Mamman däremot slog vakt om deras ursprung och var Halims kontakt med hans arabiska rötter och det arabiska språket. Samtidigt fungerade hon som medlaren mellan de båda kulturerna och när hon plötsligt dör - och pappan i sitt sätt att bearbeta sin sorg, kapar alla band med sitt förflutna - förlorar Halim kontakten med sitt förflutna och tvingas att både för egen del och för sin pappas räkning på egen hand återta rätten till deras ursprung. Men denna desperata jakt på identitet är i grund och botten ett sätt för en överhettad hjärna att bearbeta saknaden efter sin mamma. För vart ska nu

Halim ta vägen när han känner sig vilsen - och sviken av pappan som tycks ha förlorat tron på allt de tidigare hade gemensamt, eller som pappan säger när de lämnar förorten: "Halim, du måste förstå, den svenska förorten är inte bra. Du ska inte bli utanför eller gangster. Du ska spela i matchen. Du ska bli svensk." Halim själv uttrycker sin vilshet i en undran till sin mamma efter hennes död: "Du sa att om jag går vilse, så ska jag alltid gå tillbaka till den plats där vi sist såg varandra. Till exempel ett träd i skogen eller fruktavdelningen på affären. Men om den platsen inte finns längre, om den jag letar efter inte finns längre, vart ska jag då gå?"

Halims möte med Dalanda och hennes konspiratoriska teorier om svenskarnas Integrationsplan är precis vad Halim behöver i det ögonblicket. Hon påminner Halim om att han inte får glömma sina rötter och blir ett sorts moderssubstitut för Halim när livets fundament svajar. Hennes idéer bekräftar hans redan förvirrade tankegångar och blir något som han kan kanalisera sin onyanserade ilska på. Plötsligt tror han sig se igenom falskheten och kan "knäcka alla koder". Bitarna faller på plats, arabiska-lektionerna läggs ner, pappan dricker alkohol, äter svensk mat, vill inte sätta upp parabolerna och besöker Allsång på Skansen. Dalandas ord "var som starkaste lavaströmmen rakt in i hjärnan" på Halim och blir startskottet på Tanke-sultanens kamp mot det svenska samhället och för att rädda pappan ur klorna på Integrationsplanen.

Efter att pappan upptäckt vad Halim skriver i sin anteckningsbok konfronterar han Halim med sin frustration och ilska. Halim svarar att pappan glömt bort sitt ursprung och att han inte bryr sig om kampen för rötterna, jihad mot det onda. Pappan svarar att detta är den "lilla jihad", "den stora jihad" handlar om kampen mot det onda inom oss. Pappan återkommer till detta i filmens slutscener - att Halim måste börja med den "stora jihad" för "annars kommer du att gå sönder". Halim tycks då även han ha förstått, att han måste komma över sin mammas död och finna ro i sig själv innan han kan fortsätta kam-

pen mot orättvisorna runt omkring honom. Eller som han själv uttrycker det, som att han äntligen hittat hem: "Hem är ingen plats, utan hem är inuti. Jag vet att det låter flummigt som värsta swedi-vin-poeten, men ibland man måste visa annan sida."

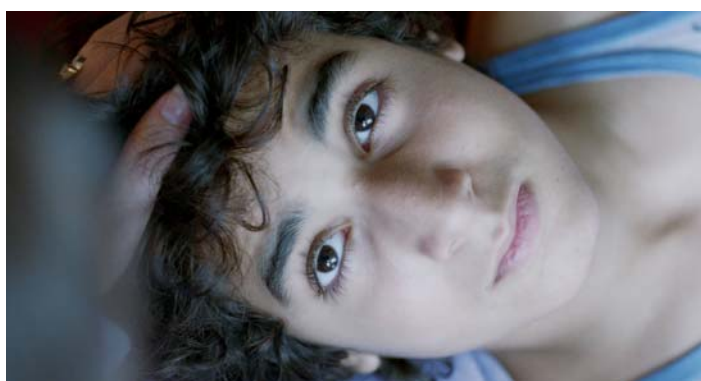
- Halim är född i Sverige men identifierar sig som arab och han hatar allt som har med Sverige och svenskar att göra, men hans pappa tycker att dessa idéer är "rasistiskt skitsnack". Är Halim rasist? Varifrån kommer Halims ilska?

- Halim vägrar bli en "swedi" - varför? Vid ett tillfälle räknar han upp en rad typiska swedi-fenomen som han vägrar att ta del av, t ex att dricka sill-nubbe på Skansen, dansa smågrodor i träskor runt tontigaste midsommarstång. Vad betyder det för Halim att vara en "swedi"? Vari ligger grundorsaken till hans motstånd?

- Efter mammans död kapar pappan alla band med det förflutna och han vill att han och Halim ska "bli svenskar" - de flyttar från förorten, han vägrar prata arabiska, han skaffar en svensk flagga, lyssnar på ABBA och Ulf Lundell och lagar pyttipanna. Vad ligger bakom detta drastiska beslut? Varför är pappan så fast besluten att Halim ska bli svensk? Vad betyder det för pappan att vara svensk? Diskutera i klassen vad det betyder att vara svensk.

- Efter att Halim varit i slagsmål på skolgården står han framför spegeln på skoltoaletten och tänker att han inte får visa sig svag, även om man känner sig så inombords. Vad menar Halim med detta? Varför är han rädd för att visa sig "svag"?

- Vad menar pappan med skillnaden mellan den stora och lilla jihad? Vad är det för ont inom sig som Halim måste kämpa mot? Vad menar Halim när han insett att "hem"

finns inuti oss? Något har även hänt med pappan under historiens gång, vilket bl a illustreras av att han i slutscenen kastar ut fyllot från restaurangen. Har även pappan " hittat hem"?

Språket

Alldeles innan filmens sluttexter börjar rulla föklarar Halim i en voice over: "Jag vill bara säga en sista sak. Ni vet väl att jag mycket väl kan prata korrekt svenska om jag bara vill. Det är synnerligen intressant och kan förvisso ha sina fördelar. Men! Aldrig jag kommer att prata som värsta swedi! Ay! Jalla!"

Ett öga rött handlar om hur Halim försöker hitta sin identitet. Halim är en outsider och språket blir för honom ett sätt att definiera sig själv gentemot omgivningen. Halim kan, men vill inte prata "korrekt svenska" för hans identitet är så starkt knuten till hans språk - där även arabiskan är inkluderad som dels har kopplingen till hans rötter men också blir som en direktkontakt med hans mamma.

- Vad betyder språket för Halim, dels hans sätt att prata svenska och dels arabiskan?
- Diskutera hur språket är knutet till identiteten - hur man som Halim kan använda språket för att bekräfta sin personlighet samt skapa ett medvetet utanförskap.
- Ge exempel på ord och uttryck som eleverna använder och som ej ingår i "korrekt" svenska. Varför använder man dessa uttryck? Finns det något som heter "korrekt" svenska, språket utvecklas ju helt tiden?

- Är det viktigt att ha möjlighet att få hemspråksundervisning i skolan? Eller har Halims pappa rätt när han säger att "i Sverige pratar man svenska"?

Filmens form

Filmen inleds med ett fyrverkeri av färger, dans och musik från en förort utanför Stockholm. Glada människor från världens alla hörn dansar och sjunger medan huvudpersonerna presenteras. Den färgrika, soliga och multikulturella förorten ställs i kontrast till livet i den sterila innerstaden där färgerna tonats ner mot gråare och mörkare nyanser. Detta sätt att arbeta med färger och ljus används under handlingens gång som en indikator på Halims mentala tillstånd - ett sätt att visualisera hans bild av världen. Det är han som i en voice over berättar sin historia, men det är också genom hans ögon vi ser berättelsen. Ett tydligt exempel är när Halim rusar hemifrån då Kerstin kommer på besök. Hela hans värld tycks rasa samman vilket illustreras med ösregn och mörker. Men när Halim kommer till förorten, där han känner sig hemma, lugn och trygg, skiner solen och färgtonerna har fått en helt annan lyster. Andra exempel är den mörka lite dystra lägenheten, scenerna från skolan som ofta har något nästan surrealistiskt över sig, etc. Den enda ljusglimten i den gråa innerstaden är Yasmines färgglada och blommande balkong.

Att så tydligt visualisera Halims inre värld gör att filmen får karaktär av något övernaturligt och sagobetonat. Historien pendlar mellan dröm och verklighet - Halim är en drömmare av stora mått - och ibland vet vi som betraktare först inte om det vi ser är dröm eller verklighet, som t ex besöket hos Bengt Magnusson eller skottet mot Mikael Persbrandt. I drömmarna återkommer också den döda

mamman.

Ett typiskt sagotema som återkommer i filmen är tunneln som måste passeras mellan förort och stad vilket är ett klassiskt element i sagan för att träda in i nya världar - förorten har heller inget verkligt namn utan på en skylt står endast "Till förorten".

Även Dalanda kan föras över på filmens sagokonto. Redan vid första mötet med henne, när hon fixar med den trasiga hissen, förstår vi att hon har något magiskt och närmast häxlikt över sig. I sin slöja och stora glasögon sitter hon likt en trollpacka på taket omgiven av apelsiner och övervakar förorten. Hon kan läsa Halims tankar och förutspår att arabiskalektionerna ska läggas ner. Hon trollbinder Halim med sina teorier om Integrationsplanen - men senare ska det visa sig att hennes magi blåses bort när Dalandas dotter förklarar att hon inte är något annat än en senil gammal tant.

- Hur tolkar eleverna karaktären Dalanda? Vem är hon och vad betyder hon för Halim?

- Diskutera filmens form, hur man använder färger etc. och vilken effekt det har. Är *Ett öga rött* en saga?

Bok och film

Filmerna är fritt baserad på Jonas Hassen Khemiris roman *Ett öga rött* från 2003. Filmens regissör, Daniel Wallentin, har sagt i en intervju att manuset till filmen är inspirerat av boken, men att det inte är en filmatisering. För film är film och bok är bok.

Om eleverna läst boken kan man diskutera skillnader mellan boken och filmen, hur man gått tillväga för att göra ett filmmanus av en roman, etc.

Att filmatisera en roman innebär oftast att man måste koncentrera och korta romanens historia och omvandla litterära berättartekniker till filmiska dito. I *Ett öga rött* har exempelvis filmmakarna löst bokens dagboksform genom att använda sig av en berättarröst, historien har fokuserats på mammans död, karaktärer i boken har försvunnit eller modifierats för att passa in i filmens historia. Exempelvis är Yasmines pappa i filmen inspirerad av bokens Nourdine - en vän till pappan, etc.

- Fundera kring de tekniker som används för att berätta historien i filmen respektive boken.

- Vad är skillnaden mellan boken och filmen? Kan man överhuvudtaget jämföra en film och en bok? Vad kan man framställa i en film men inte i en bok, och viceversa - utgå från *Ett öga rött*.

Produktionsuppgifter

Sverige 2007

Producent: Fredrik Wikström

Regi: Daniel Wallentin

Manus: Karin Arrhenius i samarbete med Daniel Wallentin och Fredrik Wikström, fritt efter romanen *Ett öga rött* av Jonas Hassen Khemiri

Foto: Ari Willey

Klipp: Bernhard Winkler, Robin Siwe, Daniel Wallentin

Scenografi: Lina Nordqvist

Musik: Johan Testad

I rollerna

Halim - Youssef Skhayri

Halims pappa - Hassan Brijany

Halims mama - Asmaa Hourri

Dalanda - Anwar Albayati

Yasmine - Evin Ahmad

Yasmines pappa - Shebly Niavarani

Kerstin - Cecilia Ljung

Tekniska uppgifter

Längd: 90 minuter

Format: Cinemascope 1:2,35

Ljud: Dolby Digital

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 7 september 2007

Distribution

Sonet Film, Box 27 150, 102 52 Stockholm Tel 08-665 14 08, fax 08-665 14 24 www.sonetfilm.se

Redaktion: Andreas Hoffsten, Barn & Ungdom, Svenska Filminstitutet, oktober 2007